

PALEOLİTİK SANATTA İŞLENEN KONULAR II

Balık tasvirleri

Balık tasvirleri, paleolitik sanata ikinci derecede konu olmuştur. Zira paleolitik insan daha çok güç avladığı ve avlanması tehlikeli olan hayvanları resmetme yoluna gitmiştir. Duvar sanatında ender olan balık tasvirleri genellikle taşınabilir objeler üzerine işlenmiştir. Tarih öncesi sanat eserleri içinde tanımlanabilen başlıca balıklar; somon, alabalık, turna balığı, dil balığı, ayı balığı, ton ve foktur. Bunların içinde de en fazla somon resmedilmiştir. Birçok güzel örneğini hem duvar sanatında hem de taşınabilir sanatta görmek olanaklıdır.

Kuş tasvirleri

Kuşlar da seyrek olarak resmedilen hayvan grubudur. İlk sanatçılar, bir yandan uçucu kuşları konu olarak ele alırlarken öte yandan uçmayan kuşları da işlemeyi denemişlerdir. Genellikle hava avcılığında önemli rol oynayan kuş türlerinin tasvir edilmesi yeğlenmiştir. Bu hayvanlara ait tasvirler daha çok Fransa'daki mağaralarda saptanmıştır.

Sanatçıların kaya sığınaklarının duvarlarına ya da taşınabilir objeler üzerine çizdikleri ya da kazıdıkları figürlerden bazı kuş türleri saptanabilmiştir. Bunlar; kar kekliği, turna kuşu, yaylak kuşu, baykuş, toy kuşu, penguen, balıkçıl, leylek, yaban horozu, kaz, ördek, kar tavuğu ve kuğudur. Baykuşun net bir gravürü Chauvet mağarasında saptanmıştır.

Sürüngen tasvirleri

Sürüngenlerin de ilk sanat eserlerine model oldukları görülüyor. Ne var ki, paleolitik sanatta bu hayvanların tasvirlerine fazla rastlanmaz. Duvar sanatında az işlenmiş olup, daha çok taşınabilir sanat eserleri içinde işlenmiştir. Sürüngenlere ait figürler bugün için *yılan* ve *kertenkele* olmak üzere iki grupta toplanmaktadır.

Sürüngen tasvirlerinin, ekonomik bir endişeden çok hastalıklara karşı sihirsel ve büyüsel amaçla yapılmış oldukları söylenebilir.

Görüldüğü gibi paleolitik sanatçı, gözlemediği hemen hemen her türden hayvanı, farklı sıklıkta da olsa eserlerine konu yapmıştır.

İnsan Tasvirleri

Hayvan tasvirlerinin yanı sıra yoğun olarak işlenen bir diğer süje de erkeği ve dişisiyle insandır. Sanatın doğuşuna sahne olan Franko-Kantabrik sanatta bu süjenin heykelcik, alçak kabartma, kazıma ve boyalı resim teknikleriyle işlendikleri görülüyor.

Yarı hayvanımsı görünüm altında tasvir edilen insan resimleri daha çok duvar sanatı içinde yer almaktadır. Bu ritüel eserlerde insan, bazen hayvan postlarıyla maskelenmiş olarak da gösterilmiştir.

Melez bir görünüm altında, yani hayvan başlı, insan vücutlu olarak tasvir edilen insan figürlerinden biri, Lascaux mağarasının, daha önce sözü edilen, *kuyu sahnesinde* bulunmaktadır. Bu tip güzel örneklerden bir diğeri, Gabillou mağarasında saptanmıştır. Bunlar, üst Paleolitik'in büyücüleri olarak yorumlanmışlardır. Büyücü tasvirlerinin en ünlü örneği, Trois-Frères mağarasının duvarlarından biri üzerinde yer almaktadır.

Franko-Kantabrik sanatta heykelcilik tekniğiyle erkek ve kadın tasvirleri yapılmıştır. Ancak bunların birbirlerine göre orantıları çok farklıdır. Özellikle yontu ve alçak kabartma teknikleriyle yapılmış olanların hemen hemen tamamına yakın kısmı, kadınları temsil etmektedir. Erkek figürleri yüzdeyi bozmayacak kadar azdır.

Kadın figürleri; heykelcik, alçak kabartma ve az sayıda da gravür tekniğiyle işlenmişlerdir. Heykelcik grubuna girenler; kalker, mermerimsi kalker, steatit, kumtaşı gibi taşlardan ve fildişlerinden yontulmuşlardır. Gravür tekniğiyle tasvir edilenler ise taş ve kemik gibi objeler üzerine çizilmişlerdir.

Kadın heykelciklerine ve alçak kabartmalarına *venüs* denilmektedir. Venüsler, genellikle buldukları merkezlerin adları ile tanımlanırlar. Örneğin Willendorf Venüs'ü; Laussel Venüs'ü gibi. Özellikle heykelcik şeklindeki kadın tasvirleri, alçak kabartmalardaki kadın figürlerinden çok daha yaygındır. Bunlar, Batı Avrupa'dan Rusya'ya kadar uzanan bir alanda bulunurlar.

Kadın heykelcik ve alçak kabartmaları, bir dizi ortak nitelik gösterirler. Heykelciklerde başlar öne doğru eğilmiş olarak tasvir edilmiştir. Böyle bir sunumla sanatçı, belki de kadının gebe karnına kıvançla baktığını vurgulamak istemiştir. Hem heykelciklerde hem de alçak kabartmalarda kadının göğüs bölgesi ölçü dışı, göğüsler son derece iri, geniş ve silindirik olup, yağlı bir görünümde olan karnın üzerine sarkar, bel ve baldırlar kalındır. Karnın ve kalçalar çok firlaktır. Eller, genellikle göğüs üstünde kavuşmuş olup, göğüsleri tutuyor izlenimini vermektedir. Bunlara *steatopijik* (yağlı karınlı) ve *steatometrik* (karnı yağlı) *kadın*

figürinleri de denilmektedir. Karın, kalça ve baldırların abartılı bir biçimde öne çıkarılmasına karşın sanatçılar, ideal bir formun ya da ideal bir fonksiyonun altını çizmek amacıyla bu yontuların bazı kısımlarına önem vermemişlerdir. Bu nedenle de yüz hatları, ayak, bacak el, kol gibi beden öğeleri son derece siliktir, hatta bazen hiç işlenmemiştir.

Tasvir edilen figürinlerin hemen hemen tümü hamile kadınları temsil etmektedir. Dolayısıyla bu yontuların yapılışında, üremeye ilişkin bir *bereket kültürü* söz konusudur. Doğurgan olan kadını daha doğurgan hale getirme isteği, bu kültürün ortaya çıkmasında ana etkindir.

Paleolitik insan, kadının doğurganlığının nedenini bilmediğinden, doğuran kadında mucizevi bir kudretin var olduğuna inanmaya başlamış ve onu tasvir yoluyla kutsallaştırmıştır.

Heykelciklerin arasında, daha az sayıda olmakla birlikte büyük bir başarıyla çalışılmış kadın başı tasvirleri de yer almaktadır. Bunların en güzel örneği, Fransa'da bulunmuş olan *Brassempouy kadın başı heykelciğidir*. Buna *kapüşonlu figürin* de denilmektedir. 35 mm. boyunda olan bu figürin fildişinden yapılmıştır. File şeklindeki saç biçimiyle dikkati çekmektedir. Çok gür bir saç kulaklardan aşağı doğru inmektedir ve alın kâküllüdür. Saçın genel görünümü eski Mısır kadınlarının saç biçimini anımsatmaktadır. Yüz, özellikle burun profilden belirtilmiştir. Bu figürinde insan başına ayrıcalıklı bir önemin verildiği görülmektedir. Esasen saç, göz, burun, ağız gibi yüz ayrıntılarının, az sayıda olan büst denemelerinde dikkate alındığı gözlemlenmektedir.

Kadın heykelcikleri, Fransa'dan Rusya'nın güneyine kadar yer yer yayılım göstermektedir.

YARARLANILAN KAYNAK

Yalçinkaya, I., Taş devirlerinde Sanat Eserleri ve Türkiye'deki İzleri, 1973, Basılmamış Doktora tezi